Nume ale României: o istorie complexă

Michael METZELTIN

1. Sunt numele de țări de la sine înțelese?

Primul articol al primelor constituții franceze, al constituției de la 1791 şi al celei din 1793, începe în felul următor:

„Le Royaume est un état indivisible."

„La République française est une état indivisible."

Ca urmare, în legătură cu cetățenia se hotărăşte (articolul 2 respectiv 4):

„Sont citoyen français: - Ceux qui sont nés en France d'un père français"

„Tout homme né et domicilié en France, âgé de vingt et un ans accomplis"

Primul articol al primei constituții a nou întemeiatului stat Belgia (1831) începe cu propoziția:

„La Belgique est divisée en provinces."

Şi primul articol al primei constituții a Confederației Elvețiene sună în felul următor:

„Les peuples des vingt-deux cantons souverains de la Suisse, unis par las présente alliance […] forment dans leur ensemble la Confédération suisse."

La fel ca orice comunitate şi orice individ, toate statele au nevoie, printre altele, ca o trăsătură a identității lor, de un nume care să fie recunoscut de ceilalți. Folosirea nemijlocită a denumirilor statale în fiecare nouă constituție, atât a statelor mai noi cât şi a celor mai vechi, duce la concluzia că numele de țări, ca de altfel numele noilor născuți, sunt ceva de la sine înțeles.

Numele de țări sunt, însă, în general, motivate într-un mod recognoscibil, putând da naştere unor asociații corespunzătoare. Numele Franța poate fi pus, pe baza unor minime cunoştințe istorice, în legătură cu neamul germanic al francilor, Belgia cu popoarele germano-celtice ale belgienilor sau cu provincia romană Gallia Belgica, Elveția (Schweiz) cu cantonul Schwyz. Dacă ne uităm la numele mai recente de state ale Americii Latine putem observa următoarele motivații terminologice:

- Situarea geografică (Ecuador – la ecuator, Paraguay – lângă un râu, Uruguay – de asemenea lângă un râu)
- Structura terenului (Honduras – vaduri)
- Existența unor bogății naturale sau a unei anumite forme de vegetație (Costa Rica – aur, Brasil – lemn de Brazilia, Argentina – argint)
- Amintirea unor peisaje cunoscute (Venezuela – Veneția)
- Extinderea lexicală a unui toponim existent (El Salvador < oraş, Chile < vale)
- Aluzia la personalități istorice (Panamá, Colombia, Bolivia)
- Împrumut dintr-o limbă autohtonă (Guatemala)
- Prezența anumitor etnii (México)

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Aceste asociaţii şi motivaţii terminologice recognoscibile pot fi inofensive. E de neimaginat ca belgienii de azi să fi avut pretenţii asupra întregului teritoriu pe care se întindea provincia Gallia Belgica, ea cuprinzând nordul şi estul Franţei de azi, vestul Belgiei, Elveţia de vest până la lacul genevez şi bazinul Moselei. Cu toate acestea, asociaţiile care ar putea duce la imaginarea unor noi formaţiuni teritoriale joacă mereu un rol important în introducerea şi acceptarea noilor nume de ţări. Cel mai recent exemplu în acestă privinţă îl oferă dezbaterile din jurul numelui Republicii Macedonia (*Republika Makedonija*), nou întemeiată în 1991. Reprezentanţii Greciei se consideră ca fiind singurii moştenitori ai statului antic Macedonia. Grecia mai are apoi o provincie cu numele Macedonia şi o minoritate de slavi macedoneni, care ar putea înclina spre separatism după modelul Republicii Macedonia. Din aceste motive, Grecia nu recunoaşte autodenumirea oficială de Republica Macedonia, iar Naţiunile Unite au decis, în 1993, să folosească, deocamdată, denumirea de *the former Yugoslav Republic of Macedonia.* Stabileşte cumva istoria denumirii de România un precedent?

2. România: Un nume de stat care nu e de la sine înţeles

Statul naţional român modern ia naştere între 1858 şi 1866 prin unirea a două principate autonome de secole, dar nu suzerane: Ţara Românească şi Moldova. Procesul formal începe cu Convenţia de la Paris şi se încheie (deocamdată) cu sancţionarea primei constituţii.

Războiul din Crimeea (1853-1856), declanşat iniţial de lupta pentru putere dintre Rusia şi Poarta Otomană, duce, din 1854 (până în 1857) din nou la ocuparea militară a celor două principate, gândite ca state-tampon, mai întâi de Rusia, apoi de Austria şi de Poartă. Rusia iese slăbită din acest război. La Congresul de pace de la Paris (februarie-martie 1856), care a urmat acestui război, este clarificat statutul celor două principate româneşti în legătură cu problema europeană, se ridică protectoratul rusesc dar se menţine suzeranitatea turcească (cu obligaţia de a plăti tribut şi confirmarea actelor formale de către sultan). În acelaşi timp principatele dunărene sunt puse sub protecţia colectivă a celor şapte puteri semnatare ale Convenţiei de la Paris din 1858. Marea Britanie, Austria, Franţa, Prusia, Imperiul Otoman, Sardinia şi Rusia au stabilit în aşa numita *Convenţiune pentru organisaţia definitivă a Principatelorŭ-Unite-Române* din Paris (pe scurt *Convenţia de la Paris*), de la 19 august 1858, statutul politic şi administrativ al principatelor dunărene. Principatele trebuiau să dispună de o administraţie naţională independentă. O comisie specială / extraordinară (formată mai ales din marii boieri) şi *divanurile ad-hoc* (adunări care reprezentau interesele tuturor claselor sociale) trebuiau să stabilească un *statut fundamental*. *Divanurile* trebuiau să formuleze interesele românilor care sunt preluate în dările de seamă ale comisiei speciale / extraordinare şi confirmate printr-o convenţie a Marilor Puteri. Tratatul de la Paris mai stabileşte neamestecul din afară în cazul unor frământări interne cu excepţia cazului unui consens al tuturor Puterilor Garante.

În cadrul mai sus amintitelor adunări *ad hoc*, la Bucureşti şi Iaşi, românii îşi exprimă dorinţa de a avea un stat comun pe baza celor două principate, Moldova şi Ţara Românească. Ei cer, de asemenea, respectarea celor stabilite în aşa numitele *capitulaţii* (acordurile de pace din 1393 până în 1634, documente a căror autenticitate în scris nu e întotdeauna certificabilă?) dintre principate şi Poarta Otomană. Împotriva intereselor celor şapte Puteri Protectoare românii aleg, în 1859, în Moldova (la 5/17 ianuarie) şi în Ţara Românească (la 24 ianuarie/5 februarie) acelaşi candidat, pe colonelul Alexandru

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Ioan Cuza (1820-1873) pe post de şef de stat al lor. Astfel, între 1856 şi 1859 se produce de facto *Unirea Principatelor* Moldova şi Ţara Românească. În anul 1862 se ajunge la impunerea unui singur guvern şi a unui singur parlament. Însă politica de reforme a lui Cuza a întâmpinat o opoziţie îndârjită. Puteri duşmănoase lui s-au strâns în 1865/1866 din toate părţile, formând o aşa zisă „monstruoasă coaliţie" care l-a silit, printr-o lovitură de palat, să renunţe la tron (11/23 februarie 1866). La iniţiativa unei locotenenţe domneşti, s-a creat o nouă constituţie. După o mai lungă căutare s-a decis, împotriva celor stabilite prin articolul 13 al Convenţiei de la Paris, ca succesorul lui Cuza la tron să fie un membru al unei dinastii străine, prinţul prusac Karl de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), care a fost ales *Domn al Principatelor Unite Române* în aprilie 1866. Camera votează la 29 iunie/11 iulie în unanimitate noua constituţie. Principele îşi va depune cu mare fast jurământul pe aceasta şi o va sancţiona.

Spre deosebire de primele constituţii ale Franţei, Belgiei sau Elveţiei, în primul articol al primei constituţii a noului stat român se stabileşte denumirea sa. Apoi, pornind de la constituţiile franceze (dar nu de la cea belgiană), se stipulează că este vorba de un stat unic şi indivizibil, al cărui teritoriu este inalienabil:

„Art. 1. Principatele-Unite-Române constitue un singur Stat indivisibil, sub denumire de România.

Art. 2. Teritoriul României este nealienabil."

Din perspectiva analizei discursului trimiterea la ideea de unitate şi la o anumită denumire statală arată că nici una, nici alta nu erau la acel moment de la sine înţelese. Noul stat România se formează într-un spaţiu care în secolul al XIX-lea capătă o importanţă geostrategică sporită datorită noilor interese economice, cu precădere ale Austro-Ungariei, Rusiei şi Imperiului Otoman. Reprezentanţii Marilor Puteri au îndoieli în privinţa unui concurent încă greu de evaluat, astfel că vor încerca să împiedice unificarea. Şi noul nume poate stârni, ca azi în cazul Macedoniei, o serie de temeri. O denumire ca „Principate dunărene" ar fi asociată cu situarea geografică, o denumire ca „Principatele Unite ale Moldovei şi Ţării Româneşti" cu vechile mici state. Dar într-o epocă în care diferite popoare din Europa invocă o cultură comună pentru a se desprinde din imperiile multinaţionale şi a crea propriul stat naţional, denumirea de România duce la bănuiala că reprezentanţii acestui stat numit astfel vor încerca să unească toate teritoriile locuite de români într-un singur stat.

3. Semnele unirii

În regiunea carpatică românească au luat naştere, în evul mediu, diferite formaţiuni statale. Din secolul al XII-lea există un voievodat autonom: Transilvania. Pe la mijlocul secolului al XIII-lea se formează voievodate dependente de Ungaria în Oltenia şi Muntenia. În anul 1330, Basarab I eliberează Ţara Românească de sub suzeranitatea maghiară. În anul 1359 ia naştere statul Moldova, care era, de asemenea, independent faţă de suzeranitatea maghiară. De atunci aceste state se dezvoltă mai mult sau mai puţin de sine stătător, cu instituţii proprii şi graniţe în permanentă modificare.

O serie de factori vor duce, însă, începând cu secolul al XVII-lea, la concepţia din ce în ce mai percutantă că mai cu seamă principatele dunărene formează un fel de unitate. Astfel, atât înainte cât şi după epoca fanariotă domnitorii au domnit pe rând în ambele principate, de exemplu Alexandru Iliaş, domn al Ţării Româneşti între 1616-1618 şi 1627-1629 şi domn al Moldovei între 1620-1621 şi 1631-1633. Sau Alexandru Moruzi, care domneşte în Moldova în 1792, 1802-1806 şi 1806-1807 şi în Ţara

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Românescă în 1793-1796 şi 1799-1801. Posibila unire a principatelor dunărene fusese exprimată încă din 1772 de către reprezentanţii Ţării Româneşti într-un document destinat delegatului austriac la congresul de la Focşani:

„regardez d'un autre côté l'heureux climat et la grande fertilité des ces contrées et vous trouverez que les deux Principautés réunies par un bon prince et protégées par les deux plus grands empires de la crétienneté peuvent en peu de temps former un état capable de se soutenir et d'opposer une barrière au torrent qu'a souvent menacé le mot (sic) crétien d'une entière ruine" (Georgescu 1970, 38).

În anul 1829 apare un text anonim, în care se cere în mod explicit unirea Ţării Româneşti şi a Moldovei într-un singur principat pentru a asigura o mai bună apărare a principilor creştini:

„Pont 1. Valachia şi Moldavia să se împreune şi să se facă amîndoă un prinţipat." (Cererile ce ar fi putut face Valachia şi Moldavia la un congres de prinţi creştini pentru siguranţiia lor cea din afară şi statornicirea celei din lăuntru, 1829, Bodea 1982, Text 18,84).

Textele *Regulamentelor organice* ale Ţării Româneşti (1831) şi Moldovei (1832) sunt aproape identice, ceea ce indică faptul că ocupanţii ruşi nu doar că percepeau cele două principate ca pe un tot, ci chiar doreau unirea lor, după cum arată articolul 371 din *Regulamentul organic al Valahiei*:

„Începutul, religiia, obiceiurile şi cea de un fel limbă a sălăşluitorilor într'aceste doă prinţipaturi, precum şi cele deopotrivă trebuinţe sânt îndestule elementuri de o mai de aproape lor unire, care până acum s'au fost poprit şi s'au zăbovit, numai după înprejurări întâmplătoare şi cele urmate după dânsele bunile dobândiri şi urmările folositoare ce ar odrăzli dintr'o apropiere a acestor doă populе, nu pot fi supuse la nici o îndoială; începuturile, dar, s'au aşezat într'acest regulament prin cea de un fel de clădire a temeiurilor administrative în amândoă ţările."

Şi în săptămânalul „Propăşirea" din Moldova cele două principate sunt percepute ca un tot, după cum atestă următoarele citate:

„Principaturile Valahiei şi Moldovei" („Propăşirea", 2 ianuarie 1844, p. 7)

„Ţarile care megieşesc Principaturile Româneşti" („Propăşirea", 13 februarie 1844, p.107)

„Că Principatele Româneşti n-ar avea nicidecum capitaluri" („Propăşirea", 13 februarie 1844, p.113)

Strânsa asemănare între cele două principate, care va duce la unirea lor, este exprimată şi prin numirea lor simultană în documentele diplomatice. În anii '40, '50 şi '60 sunt folosite următoarele denumiri: *Confederaţia danubiană*, *Moldo-România*, *Moldo-Valachia*, *Principatele Dunărene*, *Principatele române*, *Principatele Româneşti*, *Principatele Unite*, *Provinciile Dunărene* (Arvinte 1980, 53; Berceanu 2003, 506-507). Pe lângă forma mai latinizantă *principat* este folosită şi cea germanizantă *prinţipat*. Caracteristică pentru faza premergătoare unirii este frecventa numire comună a celor două nume de state româneşti sau prin denumirea sintetizatoare de *Principaturi.*

„Art. 93. - Un mare număr de oameni, născuţi în Turchia sau în Prinţipaturi au găsit in cele după urmă vremi mijloc de a se alătura subt o protecţie streină şi de a se arăta ca nişte sudiţi ai cutăria sau a cutăria puteri, ca print'aceasta să dobândească apărarea şi slobozirea întărită prin tractaturi spre favorul celor adevăraţi sudiţi ai acestor puteri carii vin în ţară cu pasaporturi" (*Regulament organic al Valahiei*, 1831)

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

„Principaturile noastre" („Propăşirea", 27 februarie 1844, p. 141)

„în Principate" („Propăşirea", 12 martie 1844, p.173)

Percepţia celor două principate ca un tot apare, în fine, şi în *Convenţiunea* de la 1858. Austria şi Imperiul Otoman nu aveau interesul ca la graniţele lor să apară un stat mai puternic prin unirea celor două principate dunărene. Nereuşind să mai împiedice unirea, cele două mari puteri au impus, totuşi, la tratativele de pace de la Paris din 1856-1858, împotriva voinţei majorităţii celor două adunări române, denumirea oficială de „Principatele-Unite Moldavia şi Valahia" pentru noul stat (Georgescu 1992, 161; *Convenţiune* din 1858, ediţia Bucuresci 1865):

„Art. 1. Principatele Moldova şi Valahiea, constituate de amu sub denumirea Principatelor-unite de Moldova şi Valahiea, vor rămânea aşezate sub suzeranitatea M.S. Sultanului. (Art. 1, *Convenţiea pentru organizarea definitivă a Principatelor Dunerene Moldova şi Valahiea*, ediţia Jassii 1858)

„Art. 9. În caz de calcarea imunităţilor Principatelor (...)." (*ib*.)

Însă nu doar marile puteri erau împotriva unirii principatelor. Principele Carol relatează în memoriile sale, *Din viaţa Regelui Carol de România,* despre mişcări separatiste în Moldova (I, cap. VII şi VIII). Nemulţumirea marilor puteri în privinţa unirii şi mişcările separatiste din Moldova justifică, pe deplin, scoaterea în evidenţă a unităţii, indivizibilităţii şi inalienabilităţii statului după model francez.

4. Numele modernităţii: România

Românilor de pe ambele părţi ale Carpaţilor trebuie să le fi fost conştientă, de secole, rădăcina lor comună, după cum o dovedeşte şi cronicarul moldovean Miron Costin în opera sa *De neamul moldovenilor* (Predoslovie, 1686-1691):

„Începutul ţărilor acestora şi neamului moldovenesc şi muntenesc şi cîţi sint şi în ţările ungureşti cu acest nume, români, şi pînă astăzi, de unde sint şi din ce sămînţie, de cînd şi cum au descălecat aceste părţi de pămint, a scrie, multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru."

Această conştiinţă, care punea accentul pe originea romană a românilor, a fost întărită în secolul al XVIII-lea prin Şcoala Ardeleană (S. Micu, G. Şincai, P. Maior). După cum am văzut, această apartenenţă la aceeaşi identitate a fost constatată şi în textele oficiale, ca de exemplu în *Regulamentele Organice* din 1831/1832. Spre deosebire de alte „regiuni culturale" europene, pentru care se foloseşte ori vechiul nume latin ori neologisme latinizante/romanizante formate pe baza numelor popoarelor de substrat sau superstrat (cf. it. *Italia, Germania, Spagna, Francia, Inghilterra*; fr. *Italie, Espagne, France, Allemagne, Angleterre*) formarea unui horonim, care să acopere toate ţările marcate de românism, s-a dovedit a fi dificilă. În primele decenii ale secolului al XIX-lea se propune mereu vechiul nume latin al provinciei romane Dacia (N. Rîmniceanu 1802: *Dachia*; A. G. Golescu 1838: *Dacia Mare*). Dar deşi M. Kogălniceanu foloseşte titlul de „Dacia literară" pentru revista sa, întemeiată în 1840, încă din introducere devine clar că vechiul nume latin este mult prea marcat de antichitate pentru a se putea face uz de el ca denumire modernă de ţară:

„multe alte gazete româneşti s-au publicat în deosebitele trii mari provincii a vechei Dacii."

„Partea a treia se va îndeletnici cu critica cărţilor noă eşite în deosăbitele provincii a vechei *Dacii.*" (Bodea 1982, Text 33, 152-153)

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

În scrieri străine apar, în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, noi denumiri care au ca bază adjectivul <ROMANUS> cu sufixul specific pentru un nume de ţară al fiecărei limbi. Învăţatul sas din Transilvania Martin Felmer scrie, în 1764, o *Scurtă ştire istorică despre poporul valah în general şi în special despre cel care se află azi în Principatul chezaro-crăiesc Transilvania*, în care numeşte regiunile ocupate de huni *Dacien* şi *Romanien* şi le descrie geografic după cum urmează: „Hunii au domnit aproape 200 de ani peste Dacia şi Romania, adică Moldova şi Valahia, Transilvania şi o mare parte din ţara ungurească de azi" (Armbruster 1991, 162). Călugărul grec Dimitrie Daniel Philippides, care a studiat în Bucureşti, a fost profesor în Iaşi şi a petrecut trei ani în Basarabia, a publicat în 1816 la Leipzig o Ιστορία της Ρουμουνίας, în care se referă, prin această denumire, la diferitele principate istorice. Cartea era deja terminată în 1814, după cum relatează autorul geografului francez Barbié du Bocage: „je viens de composer en grec littéral, l'histoire de la Roumanie, c'est à dire du pays entre la Tisse, le Nistre et le Danube. J'y parle des différentes nations qui ont habité ce pays; je descends jusq'au quatorzième siècle et je m'y arrête; j'y ai ajouté un aperçu géographique, mais en tant que je connais le pays par moi-même. Je ferai imprimer a Yassi cet ouvrage" (Philippide 2004, 29). Într-o altă scrisoare, din anul 1815, către acelaşi destinatar, el precizează noul loc de editare: „Je me trouve à Laïpsik, où je resterai jusqu'au moi de mai. Je ferai imprimer ici ma Roumanie, vous et Bosquillon, notre respectable ami, vous en aurez des exemplaires" (*ib*., 16). La capătul operei sale, cunoscutul cărturar îşi motivează opţiunea pentru denumirea folosită: „Aceasta este istoria acestei faimoase ţări, cuprinse între Tisa, Marea Neagră şi Nistru [...]. Am numit această ţară România (Ρουμουνίαν), în primul rând, am denumit-o astfel, pentru vechimea şi numărul naţiei românilor (ρουμούνων), respingând orice fel de altă denumire, ca fiind nepotrivită şi improprie, ca egoistă şi pretins savantă, provocând tulburări în istorie şi geografie" (*ib*., 37-38 / 464). Şi francezul românofil A. Vaillant, care activa în Bucureşti ca profesor, a publicat, în 1844, la Paris, o descriere detaliată sub titlul *La Roumanie ou histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves, résumés sous le nom de Romans*.

În anul 1838, F. Aaron şi G. Hill editează, la Bucureşti, un cotidian cu titlul „România", gândindu-se, însă, doar la Ţara Românească. De pe atunci noua denumire panromână *România* începe să fie folosită şi de diferiţi publicişti şi politicieni români, printre care Ion Heliade-Rădulescu, un bun cunoscător al operelor greceşti şi franceze:

„De s-ar întocmi şi o relaţie mai de aproape şi între Academia Iaşului şi colegiul nostr, de s-ar aşeza un fel de corispondinţă, şi o adunare, de bărbaţi din deosebitele părţi ale României întregi, dorinţele socotesc c ăale fiecărui romă ar fi împlinite" (I. Eliade, „Curier românesc", 1839; în: Arvinte 1980, 58).

„De vro douăzeci de ani începu a se auzi în toată România vorba litteratură" (I. Eliade, „Curieru românesc", 1846; în Diculescu 1970: 241).

„Chiemarea întreprinzătorului, este către România întreagă: munteni, moldoveni, transilvăneni, bănăţeni" (*id. ib*. 244).

„Aci se luptă fiii României, hotărîţi a muri pînă la unul pentru asigurarea sfintelor legi de la 11 iunie" („Pruncul român", 1848; în Georgescu-Buzău 1968: 253)

„izbutirăm să înplîntăm în toată Romînia stindardul libertăţii" (C. Bolliac, 1848; *Opere,* II, 87)

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Poetul Dimitrie Bolintineanu publică, în „Propăşirea" din 21 mai 1844 o poezie, în care imaginează o Românie personificată cântând: „Cînd frumoasa Românie / din suspine va-nceta / Şi în blînda-i armonie / Cu un glas de melodie / Libertate! va cînta"

În sfârşit, Cezar Bolliac publică, în 1855, o *Carta Rumânei în relief*, pe care numele *RUMANIA* cuprinde regiunea de la Tisa până la Nistru.

Am văzut că unele dintre marile puteri au încercat mai degrabă să împiedice unirea principatelor la tratativele de pace de la Paris din 1856-1858, fiind, prin urmare, şi împotriva unui marcant nume etnic de ţară. Cu toate acestea, moldoveanul M. Kogălniceanu folosea de exemplu în discuţii / constant şi denumirea de *România* (cf. *Amendament şi discurs la articolul 145 din Proiectul de Constituţie referitor la stabilirea capitalei ţării*, Kogălniceanu 1967: 229). Iar atunci când Al.I. Cuza a fost ales, la 24 ianuarie/5 februarie, domn şi în Ţara Românească, mulţimea ar fi strigat:

„Trăiască Unirea! Trăiască Cuza-Vodă alesul Moldovei şi al Munteniei! Trăiască România una şi nedespărţită!" (Savel 1909, 28)

La doi ani după dubla sa alegere, Alexandru Cuza se hotărăşte să facă următoarea proclamaţie, la 11 decembrie 1861:

„Români! Unirea este îndeplinită, naţionalitatea Română este întemeiată. Acest fapt măreţ, dorit de generaţiile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s'a recunoscut de Înalta Poartă şi de puterile garante şi s'a înscris în datinile naţiunilor. Dumnezeul părinţilor noştri a fost cu ţara, a fost cu noi. El a întărit silinţile noastre prin înţelepciunea poporului şi a condus naţiunea cătră un falnic viitor. În zilele de 5 şi 24 Ianuarie aţi depus toată a voastră încredere în alesul naţiunei; aţi întrunit speranţile voastre într'un singur Domn. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie." (Savel 1909, 41).

Iar în ordinele sale, Cuza va folosi, din 1862, denumirea de *România* (de ex. în *Lege pentru ierarhia militară* din 28 martie 1862). Procesul evoluţiei spre numele de stat *România* se încheie în anul 1864, când Cuza uneşte principatele şi declară noul nume de stat ca sinonim al formulei „Principatele-Unite". În text apare şi vechea formulare, probabil pentru a nu stârni indignarea Puterilor Garante de la 1858:

„Alecsandru Ioan I, cu mila lui Dumnezeu şi voinţa Naţională, Domnu Principatelor-Unite Române;
La toţi de faţă şi viitori sănětate:
Asupra propunerei Consiliului Nostru de Ministrii;
Considerându plebiscitulu propusu de Noi la 2/14 Mai încetatu, şi votatu de Naţiunea Română în zilele de 10/22, 14/26 Maiu 1864;
Considerênd împrejurările cuprinse în proclamaţiunea nóstră cu data de astăzi:
Promulgămu ce urméză:
Statut desvoltătoru Convenţiunei din 7/19 Augustu 1858.
Convenţiunea încheiată la Paris în 7/19 August 1858 între Curtea Suzerană şi Puterile garante autonomiei Principatelor-Unite, este şi remâne legea fundamentală a României." (Introducere la *Statutul dezvoltător Convenţiunei din 7/19 August 1858*, 1864)

Mai departe se spune:
„Dispositiunile constitutive ale nouei organisaţiuni a României" (Art. 12.).

Denumirea de *România* este confirmată apoi în primul articol al constituţiei de la 1866 şi în varianta ei revizuită din 1884:

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

„Principatele-Unite-Române constitue un singur Stat indivisibile, sub denumire de România.“ (1866)

„Regatul României cu județele sale din dreapta Dunării constitue un singur Stat indivizibil.” (1884)

Formarea etnonimică a unui nume de țară este obişnuită în limbile romanice. Fiecare limbă romanică îşi are, însă, propriile reguli de accentuare pentru aceasta. Accentul pe sufixul –i nu este obişnuit în numele de țări în română (cf. *Elvéția*, *Germánia*, *Itália*, *Rúsia*, *Spánia* etc.). Dacă luăm în considerare faptul că exemplele timpurii ale coronimului <Romanía> sunt greceşti şi franceze, că aceste două limbi erau limbile de cultură în cele două principate în acea vreme, că exact în aceste două limbi accentul cade pe sufix în numele respective de țări (Βουλγαρία, Γερμανία, ’Ιταλία; fr. *Italie*, *Russie*, *Turquie*) şi că în română coronimul intră în uz abia în jurul lui 1840, se poate deduce că în română avem de-a face cu un neologism format după model neogrecesc şi francez (pentru alte explicații cf. Arvinte 1980, 50-55; ar mai fi de reținut că sufixul pentru coronime *–ia* nu e identic cu sufixul pentru substantive abstracte şi colective în *–ie*, precum în *căimăcămie*, *iobăgie*, *rumânie*, limbă română’, *slovenie*, limbă slavă’, *vecinie*, *veselie*).

5. Cât de singular este numele România*?*

Unică este în concertul statelor naționale europene o denumire statală care vine, în aparență, de la un etnonim cu o arie semantică mult mai mare – ROMANUS ‚roman’. În realitate, el vine de la un etnonim mai restrâns semantic, ROMANUS, cu sensul de ‚roman autohton spre deosebire de nou veniții slavi sau unguri’. Aşa aş interpreta şi cunoscutul fragment din *Gesta Hungarorum* din secolele 12.-13: „Quam terram habitarent sclaui bulgarij et Blachij ac pastores romanorum.”

Aceeaşi sufixare şi substantivare corespunzătoare a adjectivului ROMANUS pentru a denumi o regiune sau un loc / o localitate în care au trăit sau trăiesc urmaşi ai romanilor sau comunități inițial dependente de Imperiul Roman de apus sau de răsărit se întâlneşte în diferite locuri. Astfel, toponimul de tip <ROMANUS + -IA> poate denumi printre altele:

- Imperiul Roman de Răsărit sau Imperiul Bizantin
  „Wesegothi tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxere ad Valentinianum Imperatorem” (Jordanes, *De rebus geticis*, cap. 25; cf. Du Cange s.v. *Romania*; sec. VI)
  „se Diex done que vos le remetez en son heritage, il metra tot l’enpire de Romanie à la obedience de Rome, dont ele ere partie pieça” (Geoffroy de Villahardouin, *La conquête de Constantinople*, cap. XIX; sec. XIII)
  „et fu devisé que il prendroient por à Corfol, une ysle en Romenie“ (*ib*., cap. XXIII)
- Regiuni mai mici ale Imperiului Bizantin de odinioară, sub stăpânire otomană:
  „Sapiate come nella Romania sono 28 sangiacchi et nella Natolia 20; et per ogn’uno s’intende un paese, che così è compartito tutto il dominio del Gran Turco“ (Donado da Lezze, *Historia turchesca*, ed. I. Ursu, 148; sec. XVI) „THRACIA, dilatada provincia de Europa, llamada ahora *Romania*, sita entre el monte Hemo, que la separa de mesia ó Bulgaria, el Ponto Euxino, la Propontida, el mar Egeo y el rio Strymon” (Luis Moreri, *El gran diccionario histórico*, Paris / León, 1753, s.v.).
  „MOREA […] Hallase dividida en quatro provincias. Sacania, o pequeña Romania; 2. Tzaconia, ó brazo de Maina; 3. Belvedere; y 4. Clarencia […]. La Sacania ó

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

pequeña Romania está al oriente del ducado de Clarencia y de una parte de la Tzaconia. Napoli de Romania es oy su ciudad capital; eralo Argos en otro tiempo“ (*ib*. s.v. *Morea*).

„Romanie, Thrace ou Romélie, *Romania*, prov. Turquie europ” (Pierre Boiste, *Dictionnaire universel de la langue française*, Paris 1823, s.v.).

- Grecii pontici din diaspora folosesc şi astăzi denumirea Ρωμανία pentru spaţiul în care se vorbeşte greceşte sau pentru Grecia (http://diaspora-grecque.com).
- În Bosnia există un munte cu numele *Romanja*, care aminteşte, de asemenea, de vechiul Imperiu Roman de Răsărit: „Der Name des Romanjagebirges erinnert an die Zeit, wo dasselbe die Grenzscheide zwischen der öströmischen Herrschaft und den in's Westreich eingebrochenen Barbaren bildete. Später war der «Römerberg» ein beliebtes Räubernest, wie alle Gebirgspassagen wichtiger Handelswege. In den sehr alten Liedern, welche dem Prototyp aller bosnischen und serbischen Haiduken, dem «Starina Novak» gewidmet sind, erscheint die «Romanija» als classischer Schauplatz der Ruhmestaten dieses Altvaters, wohin derselbe nach dem ersten Türkenmorde flüchtet, um sich vierzig Jahre dort so wohl zu fühlen wie der Fisch im Wasser.“ (‚Numele muntelui Romanja aminteşte de timpul în care acesta era graniţa dintre stăpânirea romană de est şi barbarii care invadaseră imperiul de la apus. Mai târziu „Muntele roman“ a fost o ascunzătoare preferată de hoţi, ca toate pasajele montane de pe drumurile comerciale importante. În cântece foarte vechi care sunt dedicate prototipului tuturor haiducilor bosniaci şi sârbi, şi anume lui „Starina Novak“, „Romanija“ apare ca scena clasică a faptelor de vitejie ale acestui venerabil strămoş, locul în care acesta se refugiază după primul masacru turcesc, pentru a se simţi patruzeci de ani tot atât de bine acolo precum peştele în apă'; Hoernes 1894, 231)
- Parte a Italiei care depindea de exarhatul bizantin de la Ravenna, spre deosebire de teritoriile din Lombardia :
  Este vorba despre regiunea italiană de azi, numită *Romagna*, care apare în surse ale evului mediu ca *Romania* şi *Romandiola* (cf. Du Cange s.v. *Romania*) şi căreia Dante i-a acordat o deosebită atenţie (cf. *Enciclopedia Dantesca* s.v. *Romagna*)
- O regiune în nordul Franţei, distinctă în raport cu Bretagne :
  „Romaniae denique nomine interdum appellantur eae Galliae partes, quae Romanis parebant, aut paruerant, respectu Britanniae Armoricae, in Vita S. Samsonis Episcopi Dolensis in Praefat“ (Du Cange s.v. *Romania*).
- Mai multe locuri din Franţa (Ardennes, Meuse, Maine-et-Loire usw.) poartă şi azi numele de *Romagne*, care e atestat în evul mediu ca *Romania* (Masselin 1844, s.v. *Romagne*; Morlet 1985, s.v. *Romanius*)

În acest context mai extins, formarea numelui de ţară *România* este ceva previzibil. Neaşteptată este doar formarea sa târzie, modern romanică. Forme moderne sunt însă şi *Wallonie* (cf. infra) şi *Romandie* ‚Elveţia franceză'.

6. Valahia ca laborator al unor nume de ţară

În anul 1330 s-a format, sub Basarab I, statul independent al Valahiei, cu centrele Curtea de Argeş şi Câmpulung. Basarab a reuşit să constituie un stat independent atât faţă de Ungaria, cât şi faţă de mongoli. Sub domnia urmaşilor lui Basarab, până la Mircea cel Bătrân (1386-1418), Valahia s-a întins până la Severin în vest, cuprinzând la est oraşul Silistra, Dobrogea şi partea de sud a Basarabiei. În 1394,

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

ţara a fost ocupată pentru prima dată de trupele otomane. În 1415, Mircea a trebuit să se angajeze la plata unui tribut anual către turci. În schimbul acestuia, turcii garantau independenţa statului valah. Până în anul 1526 principii Valahiei au încercat să-şi apere independenţa în faţa Ungariei şi a Imperiului Otoman. Din 1526, însă, influenţa şi presiunea otomană cresc, urmând să se diminueze, în ciuda unor mişcări de independenţă, abia după răscoala / revoluţia lui Tudor Vladimirescu. Din secolul al XIV-lea şi până la unirea din 1859, Valahia / Ţara Românească se prezintă, însă, ca o unitate politic-administrativă cu graniţe relativ stabile.

Începând cu evul mediu principatul dunărean de la sud cunoaşte diferite denumiri în diverse limbi: *Valahia* (şi alte variante), *U(n)grovlachia*, *Terra Transalpina*, *Ţara Românească* (şi alte variante), *Ţara Muntenească*, *Valachia inferior*, *Valachia Transalpina*, *Valachia Montana*, *Muntenia*, *România*.

Valahia este o formă derivată de la *valach* (şi alte variante ca *valah, vlach* sau *vlah*), care a pătruns în română prin slavă. La baza acestuia stă germ. **walha*, prin care erau denumiţi întâi celţii romanizaţi iar, mai târziu, persoanele cu o limbă maternă romanică în general (cf. dt. *Welsche, Wallonen*). Primele atestări ale etnonimului pe Peninsula Balcanică apar în surse bizantine. Cronicarul bizantin Georgios Kedrenos (11/12 Jhdt.) preia în opera sa *Synoptike Istoria* o notă a cronicarului Ioannes Skylitzes (*Synopsis Historion*), în care se relatează că bulgarul David ar fi fost omorât de valahi pribegi („Vlachoi oditoi") între Kastoria şi Prespa; acest eveniment se referă la anul 976. În acelaşi timp, un autor bizantin, Kekaumenos, povesteşte, în scrierea sa *Stratēgikon*, despre revoltele valahilor („Vlachoi") în Tesalia sub domnia împăratului Constantin X Dukas (1059-1067) (cf. Elian / Tanaşoca 1975, 26-29 şi 144-145). Autorul anonim al *Gesta Hungarorum* din secolul al XII-lea vorbeşte şi el despre „sclavi. bulgarii. et Blachii. ac pastores romanorum." (fol. 9), care locuiau pe pământurile dintre Dunăre şi Tisa. În sursele maghiare se găsesc, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, denumiri ca „terra Blacorum" (1222), „Olati" (1247), „Olachis" (1250), „Walachi" (1383). Dar, deşi etnonimul „valahi" era adesea folosit de ne-români pentru a-i desemna pe români, el a fost, mai degrabă, evitat de românii înşişi, după cum ne relatează de exemplu historiograful sibian Johannes Tröster († 1670) în opera sa *Das Alt- und Neue Teutsche Dacia* (Nürnberg, 1666): „Letztlich heißen sie sich in ihrer Sprach nicht Wallachen oder Bloch, sondern Romunos oder Romer" ('În fine ei nu se numesc în limba lor nici walach nici olach, ci Romunos sau Romer', cf. Armbruster 1991, 106-109; apud Tiktin^2 1986-1989, s.v. *vlah*). Românii din Transilvania au cerut în 1848, în adunarea naţională de pe *Câmpul libertăţii*, să fie numiţi cu propriul lor nume: „1. Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii pretinde independinţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său ca naţiune română [...] La acestea s-au adaos că de aci înainte în lucrările legale ale celorlalte naţiuni transilvane şi în limbile lor românii să se numească români, iar nu oláh, walach şi bloch" (Bodea 1982, I, 484-485). După Diaconovich, s.v. *Valach*, împăratul Ferdinand ar fi folosit la data de 5 mai 1848, pentru ultima oară în mod oficial, denumirea de *valah*.

Tipul lexematic <Walachei> (Valahia) a apărut, probabil, ca denumire a unei regiuni încă din sec. VII, deoarece o carte armeană de geografie din acel timp vorbeşte despre o ţară numită *Balak*. Surse varege din secolul al XI-lea vorbesc despre o *Blakumen* şi o *Blokumannland*, prin care trebuie să se fi denumit Moldova populată de strămoşii românilor (Georgescu 1992, 25). Din secolul al XII-lea, în sursele bizantine se

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

folosea numele *Vlachia* pentru regiunea „valahilor“ din Tesalia. De exemplu, la cronicarul Niketas Choniates (1155-1215), care vorbeşte în a sa *Chronike Diegesis* despre o „Mare Valahie“ (*μεγάλη Βλαχία*, Cartea a XIX-a; Vestul şi nordvestul Tesaliei). Şi la *Assises de Romanie* se vorbeşte despre o Valahia în Tesalia: „lo Imperador Ruberto e Miser Zufre fo insempre a la citade de Larsa a la Blachia” (sec. XIII-XV; Recoura 1930, 152). După Ionesco (1999, 499-500) ar fi existat şi o „Valahie superioară“ (în Pind), precum şi o „Valahie inferioară“ (în Achaia). S-ar putea să fi fost vorba şi despre zone populate de aromâni. În surse slavone se vorbeşte de *zemlja vlaška*, care se referă însă la Valahia. Astfel, se găseşte într-un document slavon al lui Radu cel Mare din anul 1501 denumirea „zemle vlaške” (Genitiv) pentru Valahia (*Documenta Romaniae Historica*, B.II, 3). În sursele latine găsim, pe lângă o formă timpurie ca „terra Blachorum” (vezi mai sus), şi forme ca „Vallachia”, „Wolachya”, „Walachya” şi „Volachia”. Astfel, Mircea cel Bătrân (domnind între 1386-1418) se numeşte într-un document din 27 decembrie 1391: „Nos, Johannes Mircsa, dei gratia princeps et vajvoda totius regni Vallachiae incipiendo ab alpibus usque ad confinia Tartariae, totiusque terrae Fogaras perpetuus dominus” (*Documenta Romaniae Historica*, D.I., 127). În acelaşi timp se vorbeşte în diferite documente şi despre Ştefan, voievodul Moldovei, incluzând următoarele informaţii: „contra Stephanum, Minoris Walachye seu terre nostre Molduane wayuodam”, „contra Stephanum, Minoris Walachye seu terre nostre Molduane wayvodam”, „contra Stephanum, minoris Volachie seu terre nostre Molduane wayuodam”, „contra Stephanum minoris Olachie” (*Documenta Romaniae Historica*, D.I, 130, 132, 135, 152; a. 1395-1396); autorul, regele Sigismund al Ungariei (reg. 1387-1437), referindu-se, desigur, la Moldova. La Valahia de lângă Dunăre se referă, în schimb, umaniştii italieni Flavio Biondo într-o scrisoare către Alfonso d'Aragona, din anul 1453 („Habet vero ipsa regio duas Danubio amni proximas civitates Nicopolim et Vidinum, apud quas Turchi navigia tenent in Danubio parata, quibus in Pannoniam sive Hungariam et in Daciam Ripensem sive Valachiam Maiorem exercitus transportantur“, Renzi 1999: 141) precum şi Enea Silvio de' Piccolomini în a sa *Historia australis,* din anul 1458 („Valachia per quã lata regio ẽ a transsiluanis incipiens vsque in Euxinus protensa pelagus plana ferme tota & aquarum indigua, cuius meridiẽ hister fluuius excipit“, Dumitriu-Snagov 1996: 79). Tipul de lexem <Walachei> (Valahia) se impune în limbile apusene (germ. *Walachei*, it. *Valacchia*, fr.*Valachie*, sp. *Valaquia*), după cum arată *Historia turchesca* lui Donado da Lezze („Era etiam in favor del Gran Turco Basihaba, signor della Vallacchia Bassa“, sec. XVI, ed. Ursu, 89) şi dicţionarele geografice ale secolelor XVII şi XVIII. În română trebuie să fie un exonim şi e mai puţin obişnuit decât alte denumiri. Din punct de vedere etimologic şi semantic termenul <Valahia> este de asociat cu *Walensee* ‚lac romanic' şi *Walenstadt* ‚ţărm romanic' în cantonul St. Gallen (Elveţia) (Kuhn 2002, 151-154), cu belgianul *Wallonie*, o denumire formată în anul 1844 de Charles-Joseph Grandgagnage pentru *Pays wallons* ‚ţările romanice' (Wikipedia) şi cu termenul celt *Wales*, (pentru anglosaxoni) ţară străină'.

Pe lângă tipul simplu de lexem <Valahia> a fost folosită pentru denumirea statului creat de Basarab I şi forma compusă *U(n)grovlahia*. Ea vine de la temporara suveranitate a regilor maghiari asupra Valahiei, situaţie căreia i-a pus capăt abia Basarab I prin lupta împotriva lui Carol Robert de Anjou, în anul 1330. După Diaconovich, s.v. *Muntenia*, forma „Ugrovlachia” este atestată pentru prima dată în surse bizantine din anul 1359. El este de părere că bizantinii deosebeau prin această denumire regiunea

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

numită „Valahia" la nord de Dunăre de zona denumită „Valahia" în Epir şi Tesalia. În documentele slavone ale secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, care provin din Valahia, se găsesc numeroase atestări pentru <U(n)grovlachia>. Mircea se numeşte domnitor al „vъsei zemi Ugrovlachïi i zaplaininskym" (1413, *Documenta Romaniae Historica* D.I, 197); Ioan Alexandru „gospodinъ vъsei zemli Uggrovlachïiskoi" (1432, *Documenta Romaniae Historica*, D.I, 293); la începutul secolului al XVI-lea domnitorii se numesc „gospodin' vъsoi zemli Uggrovlachïiskoi [sic]", ‚Domn al întregii ţări Ugrovlachia' (1501, *Documenta Romaniae Historica*, B.II, 20) respectiv „vъladaeščumi zemleju Uggrovlachïiskoju i zaplaninskim stranam", domnind peste ţara Ugrovlachia şi peste părţile de dincolo de munţi' (1508, *Documenta Romaniae Historica*, B.II, 121 und 124). Apoi pe română: „Stefan cu mila lui Dumnezeu mitropolit al Târgovişţei, esarhul Plaiului şi a tótă Ungro-Vlahia" (Mateiu Basarab, *Indireptarea legiei*, 1652).

Văzută dinspre Ungaria şi Transilvania, Valahia se află dincolo de Carpaţi sau, cum se mai spunea odinioară, de Alpi. De aceea Valahia este numită în sursele medievale şi „ţara de dincolo de Alpi". Astfel se spune într-un document din anul 1331, expus la Alba Iulia: „cum idem Nicolaus cum domino rege vultra Alpes, in terram Bazarab transivisset" (*Documenta Romaniae Historica*, D.I., 41). Şi în altă parte: „in terra Transalpina" (1335; *ib*. 57), „Brassouienses, cum mercimoniis in Transalpinis partibus laborantes" (1395; *ib*. 145), „ad partes Transalpinas" (1395; *ib*. 149). Mai sus amintitul Mircea cel Bătrân se numeşte el însuşi, într-o sursă latină, după cum urmează: „Nos, Mirchya, vaivoda Transalpinus, dux de Fugaras" (1395, *ib*. 138). Expresii asemănătoare se găsesc apoi şi mai târziu în surse de limbă germană. Franz Joseph Sulzer scrie în secolul al XVIII-lea o *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist: der Walachen, Moldau und Bessarabiens, im Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen von Franz Joseph Sulzer* (Istorie a Daciei transalpine, adică a valahilor, Moldovei şi Basarabiei, în legătură cu istoria restului Daciei ca o încercare a unei istorii generale a Daciei, redactată cu libertate critică de Franz Joseph Sulzer, 3 volume, Wien, Gräffer, 1781).

De munţi aminteşte şi denumirea *Muntenia* ‚Ţară a munţilor'. Ea vine, crede Diaconovich (s.v. *Muntenia*), de la o denumire dată de moldoveni, care traduc şi ei în română numele latin de *Transalpina*, ce apare în sursele maghiare. Această denumire pare a se impune abia în secolul al XX-lea. La Johann Filstich (*Tentamen historiae vallachicae*, 1728, I, i,16) apare numele latin de *Valachia Montana*: „Provinciae haec appellabatur hodie ad distinctionem Moldaviae, majoris, videlicet Valachia inferior nec non Transalpina et Montana (die Berg Wallachey) eo quod aditus in illam ex Transilvania penes Cinibium et Coronam per alpes altissimas et horrenda montium cacumina patet [...]. Hungari appellant similiter suo idiomate Regionem Valachicam Havas al foeld, Valachi vero Czara Munteniaske". Deci valahii, ca şi cronicarii moldoveni, numesc Valahia *Ţara Muntenească* (cf. infra), o expresie folosită încă în secolul al XIX-lea, după cum arată următorul titlu: *Istoria generala a Daciei, sau a Transilvaniei, ţerei muntenesci şi a Moldovei, de Dionisiu Fotino, traducere de George Sion* (Bucuresci 1859).

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Theoktist Blazewicz remarcă în a sa *Gramatică teoretică-practică a dacoromânei, adică a limbii molovene şi valahe* (Lemberg / Czernowitz 1844, 220), „că moldoveanul obişnuieşte să translitereze acolo unde în germană e Land sau Reich, de exemplu la Rusia (Rußland), Franţa (Frankreich), prin *ţară*, pe care îl pune înainte / în faţă şi căruia îi urmează nomen appelativum“. Autorul oferă următoarele exemple: *Ţára-Rusáskă* pe lângă *Róssia*, *Ţáră-Turceáskă*, *Ţára-Franşuzáskă* şi *Ţára-Leşeáskă* pe lângă *Polónie*. După cum arată vechile şi în parte încă actualele coronime *Ţara Bârsei*, *Ţara Haţegului*, *Ţara Oltului* (Miron Costin, *De neamul Moldovenilor*, 1681 bis 1691), *Ţara-de-Jos*, *Ţara-de-Sus*, gramaticianul străin a identificat corect felul autentic românesc de a forma nume de ţări: *Ţára* (<TERRA ‚Land') + adjectiv etnonimic (eventual cu nume de ţări în genitiv). În felul acesta denumiri ca *Ţara ungurească*, *Ţara leşească*, *Ţara anglizască* sau *Ţara Eghiptului*, *Ţara Moscului*, *Ţara Moldovei* sunt cele obişnuite din secolul al XVI-lea până în secolul al XVIII-lea pentru ţări apropiate sau îndepărtate (*DLR* s.v. *Ţáră* 3). Forma corespunde tipologic compunerii germane <etnonim+ţară> *Deutschland, Finnland, Russland, Estland, Kurland, Lettland, Polenland, Ungarland* usw.) şi celei corespunzătoare ungare <etnonim+*ország*, ţară'> (*Magyarország* ‚Ungaria', *Németország* ‚Germania', *Lengyelország* ‚Polonia', *Lettország* ‚Letonia', *Esztország* ‚Estonia' etc.). Burzenland, Hatzegerland, Altland pe de o parte şi *Ţara Bârsei*, *Ţara Haţegului, Ţara Oltului* pe de altă parte sunt, prin urmare, forme corespondente fidele din punct de vedere tipologic.

Ţara Românească trebuie să fie, prin urmare, denumirea autohtonă a Valahiei, dacă nu este un calc din slavona *zemlja vlaška*, cum sugerează A. Niculescu (2003, 1001-111). Adjectivul *românesc/rumânesc* este o formă derivată intern de la *român/rumân* (< ROMANUM). Ea este atestată încă din primul document scris al românei, în scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung către Johannes Benkner din anul 1521 (*Ţeara Rumânească*). Formele *Ţara Românească* şi *Ţara Muntenească* sunt adesea atestate începând cu secolul al XVI-lea şi până în secolul al XIX-lea (cf. *DLR* s.v. *Românesc* şi *Ţáră* 3.). Ele sunt atestate la cronicarii Miron Costin (1633-1691) şi Ion Neculce (ca. 1672-1745), (Arvinte 1983:104), la Grigore Ureche (ca. 1590-1647) doar *Ţara Românească* şi *Ţara Moldovei* (Arvinte 1983:103-104), Constantin Cantacuzino (ca. 1650–1716) scrie la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea o *Istorie a Ţării Rumâneşti*, în care denumiri ca *Ţara Ungurească*, *Ţara Scarlat*, *Ţara Căzăcească*, *Ţara Turcească* sunt curente. De la sfârşitul secolului al XVIII-lea, *Ţara Românească* şi *Valahia* (plus variantele sale) alternează în texte legislative, documente şi presă, românii preferând, totuşi, denumirea de *Ţara Românească*. În introducerea la *Pravilniceasca Condică* din 1780, Alexandru Ypsilanti foloseşte expresiile „dregătoriile Principatului Ţării Romîneşti" şi „Oblăduitor a toată Ţară Romînească", în introducerea la *Legiuirea Caragea* din 1818 se poate citi „Ţéra românéscă". Texte oficiale şi semioficiale, la care participă direct sau indirect şi străinătatea, folosesc mai degrabă forma <Valahia>, adesea împreună cu <Moldavia>, prin care se sugerează coapartenenţa celor două principate dunărene:

„Pont 1. Valachia şi Moldavia să se împreune şi să se facă amîndoă un prinţipat" (*Cererile ce ar fi putut face Valachia şi Moldavia la un congres de prinţi creştini pentru siguranţiia lor cea din afară şi statornicirea cea din lăuntru*, 1829, în Bodea 1982, Text 18, 84).

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

„Art. 1. Aşăzământul de la Akerman întărind dritul ce au boerii dinpreună cu obştească voinţă a lăcuitorilor a alege pe Domnii Moldavii şi Valahii, alegerile se vor face de către Obştească Adunare Ecstraordinară, care se va aduna pentru acest sfârşit în oraşul de căpetenie al Prinţipatului" (*Regulament organic al Valahiei*, 1831; la conceperea acestuia au participat Rusia, resp. Puterile Garante).

„Unirea Vămilor între Moldova şi Valahia" (Ion Ghica, *Propăşirea*, 2 ianuarie 1844).

„Art. 8. Principatele vor da Curţei Suzerane, un tribut, a căruea valoră rămână hotărită la soma de un milion cinci sute mii lei pentru Moldova, şi soma de două milioane cinci sute mii lei pentru Valahiea" (*Convenţiea pentru organizarea definitivă a Principatelor Dunerene Moldova şi Valahiea*, ediţia Iaşi 1858).

În documentele scrise în limba franceză este folosit, constant, numele de *Valachie*, probabil din pricina dificultăţii de a traduce cuvânt cu cuvânt / literal *Ţara Românească* (cf. de ex. în documentele anilor 1857-1859 în Skupiewski / Sturdza 1901, passim).

În textele publicistice şi în proclamaţii se găsesc, mai degrabă, dar nu exclusiv, exemple pentru *Ţara Românească* (şi variante):

„a. Ţara rumânească este un loc slobod pentru cîţi în ea lăcuiesc, pămîntul ei nu să va putea înstreina." (Ion Câmpineanu, *Proiectul de constituţie*, 5/17 noiembrie 1838, Bodea 1982, Text 28, 124).

„Soarta Ţării Româneşti, ca soarta a oricărui stat constituat spre război, a fost lipită de soarta armatei" („Propăşirea", 28.V.1844).

„Această parte a foaiei noastre va fi menită ca să împărtăşească cetitorilor o idee dreaptă şi îndestulătoare a mişcării literare din Moldavia, Valahia şi Transilvania." (Introducere la „Propăşirea", 9 ianuarie 1844).

„Puterea armată şi arta militară. De la întemeierea Principatului Valahiei până acum" (Nicolae Bălcescu, „Propăşirea", 21 mai 1844 ss.).

„În Ţeara romînească sînt de doaă [sic] ori atîţa romîni cîţi î[n] Ardeal" („Invetiatorul poporului", Nr. I, 12 mai 1848).

„Puterea suverană purcede de la Dumnezeu şi în toată ţeara se află undeva. În Ţeara română este în popolul român, ce are dreptul de a numi pe capul cel mai înalt al patriei" (*Proclamaţia şi Programul revoluţionar*, 9/21 iunie 1848, Bodea 1982, Text 136, 535).

„Ţara Romînească a fost totd'auna o ţară ce a diferit de toate celelalte ţări din lume" (1858; Bolliac, *Mozaicul social*, *Opere,* II, 95).

În sfârşit, găsim o ciudată coincidenţă. În acelaşi timp în care numele România se formează ca denumire pentru toată România, el este atestat şi ca denumire limitată la Valahia. E atestat pentru prima oară în 1833 în forma *Principatul României* (Arvinte 1980, 152). Denumirea e folosită mai ales în compendii ca *Mică geografie a Daciei, Moldaviei şi a Ţării Româneşti* de V. Popescu-Scriban (Iaşi, 1838): „România (adică Ţara Românească) mai de mult se împărţea în două: adică în România Mare spre răsărit de la Olt şi România Mică sau Craiova, adică ţara oltenilor, spre apus de la Olt" (cf. Arvinte 1980, 52). Florian Aaron publică, în 1835-1838, o *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti*, a cărei a doua ediţie din 1839 se intitulează *Manual de istoria Principatului Romaniei*. Nicolae Bălcescu întocmeşte înainte de 1844 o *Tablă de istoria culturei a Prinţipatului României* (Bălcescu 1974: 312). În „Propăşirea" din 21

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

mai 1844 el foloseşte în lucrarea sa *Puterea armată şi arta militară. De la întemeierea Principatului până acum* denumirile *România Mare* pentru Muntenia şi *România Mică* pentru Oltenia („Aceste oştiri însă era numai în România Mare, căci în România Mică era o deosebită oştire a banului"). În „Pruncul român" din 1848 citim: „Ca România să fie liberă [...] trebue neapărat să se unească cu Moldova" (1848, Arvinte 1980, 52). Pentru Ioane V. Rusu, în *Compendiu de Istori'a Transilvaniei cu distincta privire la romani* (Sibiu 1864), Dacia traiană cuprindea: „Transilvani'a, o parte a Ungariei pana la Tiss'a, Maramuresiului, Moldabi'a cu Bucovin'a, Bassarabi'a sî Romani'a."

Să fi făcut oare, totuşi, românii din *Ţara Românească* primul pas spre modernizarea şi simplificarea numelui lor de stat? Următoarea notă din lucrarea *Neue Erdbeschreibung des ersten Theils zweyter band welcher Preußen, Polen, Ungarn, Siebenbürgen, Galicien und Lodomerien […] enthält* (‚Noua descriere a pământului. Al doilea volum al primei părţi care conţine Prusia, Polonia, Ungaria, Transilvania, Galiţia şi Lodomeria') de Anton Friedrich Büsching (o ediţie nedatată de după 1777, p. 1841) ar putea sugera asta: „Den Namen Walachey, hat dieses Land nach seinen Einwohnern, den Wlachen bekommen […]; sie selbst aber sollen es Romulien, und die Ungarn sollen es Havasalfölgye nennen. Bey den Osmanen heißt es Eslak oder Iflak." (‚Numele de Valahia l-a primit această ţară după locuitorii săi, valahii […]; ei înşişi însă o numesc Romulien iar ungurii îi spun Havasalfölgye. Otomanii o numesc Eslak sau Iflak.'). Şi călugărul maghiar iezuit István Szantó ne spune în secolul al XVI-lea, într-un memoriu adresat Curiei de la Roma, că Valahia se denumeşte *Roman(d)iola*: „Valachia Inferior, quae Romandiola et Romaniola dicitur est provincia annexa Transylvaniae quae olim Dacia dicebatur" (Niculescu 2003, 110).

După cum am văzut, încă din evul mediu politicienii, diplomaţii, istoricii, publiciştii, scriitorii inventează şi folosesc în feluri diferite exonime şi endonime. Această bogăţie în uz creează impresia unui adevărat laborator onomastic.

7. *Perspective*

În studiile de românistică predomină, adesea, tendinţa, de altfel explicabilă din raţiuni geo-politice, de a reliefa acele trăsături ale culturii române care o deosebesc de alte culturi sudesteuropene. În pragul integrării României în Uniunea Europeană am vrut să arăt prin lucrarea mea pe baza unui exemplu aparent simplu – denumirea statală – multitudinea ce leagă România de Europa istorică. Din această perspectivă nu e important dacă numele *România* a fost inventat de un românofil grec sau de un publicist valah. Importantă este însă bogăţia de asociaţii ale acestui nume de stat:

- Străvechiul etimon trimite foarte clar la Roma antică, de care românii se simt legaţi nu doar prin statuara lupoaică, ci chiar prin cea mai înaltă denumire a lor.
- Noua formă morfologică se aseamănă în ce priveşte compoziţia (ROMANUS + -IA) cu formele paralele atât din est cât şi din vest. Există asemănări cu denumirea Imperiului Bizantin şi cu foste regiuni ale acestui imperiu (*Romanía*) în est dar şi cu regiuni şi localităţi din Italia (*Romagna*) şi Franţa (*Romagne*). Cu *România* se poate asocia, prin urmare, atât Imperiul Bizantin cât şi Lombardia italiană sau Franţa carolingiană.
- Contextualizarea formei *România* în câmpul lexical al numelor de ţări leagă limba română prin formele sale de accentuare de limba franceză şi greacă.

Numele de stat *România* s-a născut, ce-i drept, cu greutate, dar evocă, în schimb, o bogată înrudire europeană, cum n-o face altă astfel de denumire în Europa. Puterea de a

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

evoca o asemenea înrudire o posedă şi numele de Valahia: cu acesta se pot asocia vlahii din Grecia dar şi elveţienii de pe malurile lui Walensee, valonii belgieni şi locuitorii de origine celtă din Wales. Şi chiar atât de autohtona *Ţară Românească* se poate asocia tipologic după felul în care denumirea e construită cu construcţii corespunzătoare maghiare (*Magyarország*) şi germane (*Deutschland*). Istoria complexă a numelui român de stat cu bogatul ei potenţial de evocare a întregii Europe este una dintre cele mai bune cărţi de vizită ale României.

Bibliografie

Armbruster, Adolf, *Auf den Spuren der eigenen Identität*, Bukarest, Editura Enciclopedică, 1991.

Arvinte, Vasile, *Die Rumänen. Ursprung, Volks- und Landesnamen*, Tübingen, Narr, 1980.

Arvinte, Vasile, *Român, românesc, România*, Bucureşti, 1983.

Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen, Stuttgart, Cotta, 1894.

Bălcescu, N., *Opere.* I. *Scrieri istorice, politice şi economice 1844-1847*, Bucureşti, Editura Academiei, 1974.

Berceanu, Barbu B., *Istoria constituţională a României în context internaţional comentată juridic*, Bucureşti, Rosetti, 2003.

Berindei, Dan, *Secolul al XIX-lea*, in Fischer-Galaţi, St. / Giurescu, D. C. / Pop, I.-A., *O Istorie a Românilor. Studii Critice*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1998, 194-217.

Bodea, Cornelia, *1848 la Români*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

Boerescu, B., *La Roumanie après le Traité de Paris du 30 Mars 1856*, Bucarest, Imprimerie de l'État, ^{2}1869.

Bolliac, Cezar, *Opere*, Bucureşti, Editura de Stat pentru literatură şi artă, 1956 (?).

Diaconovich, C., *Enciclopedia română*, Tomul I-III, Sibiiu, Krafft, 1898-1904.

Diculescu, Vl., *Viaţa cotidiană a Ţării Româneşti în documente 1800-1848*, Cluj, Dacia, 1970.

Dumitriu-Snagov, I., *Monumenta Romaniae Vaticana*, s.l., Regia Autonomă Monitorul Oficial, ^{2}1996.

Elian, Alexandru / Tanaşoca, Nicolae-Şerban (edd.), *Izvoarele istoriei României. III Scriitori bizantini (sec. XI-XIV)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

Focşeneanu, Eleodor, *Istoria constituţională a României. 1859-1991*, Bucureşti, Humanitas, ^{2}1998.

Georgescu, Vlad, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769-1830*, Bucarest, Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen, 1970.

Georgescu, Vlad, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Bucureşti, Humanitas, 1992.

Georgescu-Buzău, Gh., *Satire şi pamflete (1800-1849)*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

Giurescu, Constantin C. / Giurescu, Dinu C., *Scurtă istorie a românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.

Hoernes, Moriz, *Dinarische Wanderungen. Cultur und Landschaftsbilder aus Bosnien und der Hercegovina*, Wien, Glaeser, ^{2}1894.

Ionesco, Christian, *O romanés. Aspectos de historia externa con especial atención á súa situación fóra das fronteiras de Romanía*, in Rei, Francisco / Santamarina Fernández, Antón (edd.), *Estudios de sociolingüística románica. Linguas e variedades minorizadas*, Santiago de Compostela, Universidade, 1999, 445-501.

Filstich, Johann, *Încercare de istorie românească. Studiu introductiv, ediţia textului şi note Adolf Armbruster*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

Iscru, G. D., *Istoria modernă a României*, Bucureşti, Editura Nicolae Bălcescu, ^{2}1997.

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)

Kogălniceanu, Mihail, *Scrieri*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1967.
Kuhn, Julia, *Die romanischen Orts- und Flurnamen von Walenstadt und Quarten / St. Gallen / Schweiz*, Innsbruck, Institut für Romanistik, 2002.
Lezze, Donado da, *Historia turchesca (1300-1514) publicată, adnotată, împreună cu o introducere de I. Ursu*, Bucureşti, Göbl, 1910.
Madgearu, Alexandru, *The Romanians in the Anonymous Gesta Hungarorurm*, Cluj-Napoca, Romanian Cultural Institute, 2005.
Masselin, J.-G., *Dictionnaire universel des géographies physique, commerciale, historique et politique*, Paris, Delalain, 1844.
Metzeltin, Michael / Lindenbauer, Petrea / Wochele, Holger, *Die Entwicklung des Zivilisationswortschatzes im südosteuropäischen Raum im 19. Jahrhundert. Der rumänische Verfassungswortschatz*, Wien, 3 Eidechsen, 2005.
Niculescu, Alexandru, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 4. Elemente de istorie culturală*, Cluj-Napoca, Clusium, 2003.
Philippide, Dimitrie Daniel, *Istoria României*, Bucureşti, Pegasus, 2004.
Popescu-Spineni, Marin, *Rumänien in seinen geographischen und kartographischen Quellen. Vom Altertum bis an die Schwelle unseres Jahrhunderts*, Wiesbaden Harrassowitz, 1987.
Recoura, Georges, *Les Assises de Romanie. Édition critique avec une introduction et de notes*, Paris, Champion, 1930.
Renzi, Lorenzo, *Ancora sugli umanisti e la lingua rumena: Biondo Flavio rivisitato*, in „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Philologia", 44/3-4 (1999), 135-148.
Savel, M., *Domnia marelui domnitor român Alexandru Ion Cuza şi epoca glorioasă a Românilor*, Bacău, Progresul, 1909.
Völkl, Ekkehard, *Rumänien. Vom 19. Jahrhundert bis in die Gegenwart*, Regensburg, Pustet, 1995.

Die Namen Rumäniens: Eine komplexe Geschichte

Romanische Ländernamen sind im Allgemeinen alt und semantisch durchsichtig. Dies scheint beim ersten Anblick auch für die Bezeichnung Rumäniens zu gelten. Eine genauere Untersuchung zeigt aber, dass sich der heutige Staatsname, der vielleicht seinen Ursprung in einer exonymischen Bezeichnung der Walachei hat, sich erst in einer harten Konkurrenz mit anderen Namen und dank ausländischer rumänophiler Unterstützung in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts durchsetzen konnte. Gleichzeitig verbindet die Geschichte der Ländernamen Rumänien und Walachei das große östliche romanische Land Europas mit vielen anderen europäischen Gegenden und unterstreicht somit ihren europäischen Charakter.

BDD-V2376 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:12 UTC)